

## Дигитален журналистически жанр

Росица Славова

***Digital Journalistic genre:** The article presents basic genre characteristics and discusses how the theoretical model of Michael Shepherd and Carolyn Watters refers to journalism genre theory. The functions of the specific well known journalistic genres changes with the evolution of the digital context and they are called digital journalistic genres. These genres have specific new characteristics, which implement the unique elements of the digital medium like hypertext, multimedia, interaction and personalization.*

**Key words:** genre, digital genre, evolution of digital genre, journalistic genre

### ВЪВЕДЕНИЕ

С развитието на Интернет и превръщането му в медия се дава възможност на познатите жанрове да бъдат реализирани в ново измерение, да придобият нова форма на реализация, а самата среда създава множество предпоставки за развитие на нови жанрове, които само времето ще покаже, дали ще се утвърдят. Всичко това дава поле за нови научни търсения по отношение на жанровата теория, в която вече се говори за „дигитален жанр“.

### ИЗЛОЖЕНИЕ

Терминът жанр произлиза от латинското „genus“, и оттам навлиза във френския език, където означава „вид“, „клас“, „тип“. Той е широко употребяван в различни сфери и науки – реторика, литературна теория, медийна теория и се отнася до определен тип „текст“ [2]. Обикновено терминът се асоциира с класификационна схема и начин отделните текстове да бъдат съотнесени в йерархичен вид, но концепцията му се разширява с развитието на цивилизацията. Една от най-често цитираните дефиниции е на онлайн изданието на енциклопедия Британика, според което жанрът е особен вид или категория на литературната композиция като например епопея, трагедия, комедия, разказ, роман [1]. Жанровата теория не е универсална и неоспорвана. В зависимост от полето на изследване, медията и конкретния случай могат да съществуват различни характеристики. В следствие на предварително разгледани теоретични източници в областта на жанровата теория могат да се направят следните изводи, които синтезират същността и основните специфики на жанровете (Каролин Милър (1984), Джон Суелс Суелс (1990), Джейн Фоер (1992), Орликовски & Йейтс (1994); Беркенкотър и Хакин (1995), Даниел Чандлър (2000), Миша Ваугхан и Андрю Дилан (2005), Карина Илщрем (2005) и др.):

- ✓ жанрът е особен вид или категория на определена композиция.
- ✓ жанрът се характеризира с форма, съдържание и функция;
- ✓ жанрът има различни проявления според средата, в която се реализира. (Интернет средата има свои специфични характеристики, които несъмнено оказват влияние върху „проявленията“ на жанровете. Жанровите трансформации биха могли да се разгледат от гледна точка на среда).
- ✓ един жанр може да е поджанр за друг или обобщаващ жанр в зависимост от ситуацията. Съществува и жанрово застъпване – тази дефинитивна особеност посочва адаптивните способности на жанра. Жанровите трансформации биха могли да се разгледат от гледна точка на взаимодействията помежду си.
- ✓ жанровете са динамични форми; жанровите образци от една група съдържат **разнообразни модели, подобни по структура, стил и съдържание.**
- ✓ жанрът има комуникативни измерения и притежава набор от специфични комуникативни средства. Комуникативните му цели са да очертава границите на съдържание, позиция и форма. Жанрът се характеризира с разпознавани от дадено общество комуникативна цел и общи аспекти на формата. За да

бъде правилно разбрана комуникативната функция на жанра, трябва да бъде дефиниран процесът комуникация и как точно двете понятия „комуникация“ и „жанр“ са взаимнозависими и свързани.

Карина Илщрем (2005) предлага следната обобщаваща таблица на основните три жанрови характеристики и авторите, които ги изучават [3]:

Жанрови характеристики	Автори
Форма и съдържание	Беркенкотър и Хакин (1995)
Форма и цел	Суелс (1990); Орликовски & Йейтс (1994); Йейтс (1997); Кроустън & Уилямс (2004);
Съдържание, форма и функционалност	Шепърд & Уотърс (1998, 1999); Кроустън & Квасник (2004);
Цел, форма и функционалност	Томс & Кампбел (1999); Шмид-Ислър (2000);

Жанрът е класификационно понятие. Той се характеризира със сходни съдържание и форма, където съдържанието се отнася до тема, а формата се отнася до наблюдаеми, видими физически и лингвистични характеристики. Жанрът позволява да се разпознаят обекти, които са подобни дори в среда на голямо разнообразие [3]: Например журналистическите жанрове като новина, хроника, репортаж, интервю, коментар се различават лесно, защото са се утвърдили във времето. Те са в основата на практикуваната журналистика във всички медии, като онлайн медията не прави изключения. Всеки жанр може да се раздели на множество поджанрове, в зависимост от целта и ситуацията. Веднъж разпознати основните елементи на даден жанр позволяват анализ и сравнения на неговите корелации.

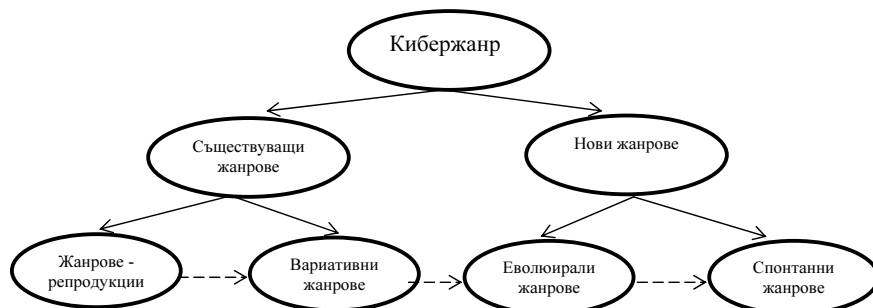
Всяка медийна среда придава спецификите си на съществуващите в нея журналистически жанрове. Високотехнологичната среда на Интернет оказва влияние на начина, по който се конструират жанровете по отношение на текст и форма. Комбинацията на компютъра с Интернет довежда до условия, които резултират в появата на нов клас жанр, наречен дигитален или кибержанр и съществуващ в тази нова среда. Дигиталната среда донесла достатъчно промени в проявлението на основните жанрове, за да могат те да бъдат разграничени и назовани по нов начин.

Една от най-цитираните характеристики за „ дигитален жанр“ е на Ериксън (1999, с. 2). Той предлага следното [4]:

„Жанрът е схема за комуникация, създадена от комбинацията на индивидуалните (когнитивни), социални и технологични сили имплицирани в повтаряща се комуникативна ситуация. Жанрът структурира комуникация чрез създаване на споделени общи очаквания за форма и съдържание на взаимоделиствието, така улеснява натоварването от продукция и интерпретация”.

Докато недигиталните жанрове могат да бъдат характеризирани основно от бинарната връзка съдържание – форма, то кибержанровете се характеризират от троичната връзка съдържание – форма – функция, като функцията се отнася до възможностите, които се дават в новата среда [3]: Когато съществуващ жанр мигрира в нова среда обикновено е слаба репродукция на съществуващия жанр с ограничени нови функции. В последствие той би могъл да еволюира до кибержанр, инкорпориращ функции, характерни за компютърната Интернет среда. Кибержанровете включват и нови жанрове, които не са базирани на съществуващи познати жанрови и които по субстанция са напълно различни от съществуващи жанрове на базата на нарастващата им функция. Майкъл Шепърд и Каролин Уотърс изследват еволюцията на новинарския кибержанр, но самия теоретичен еволюционен модел, който предлагат в статията си „Еволюция на кибержанра“ би

могъл да се приложи към теорията за отделните дигитални журналистически жанрове (най-често разделени в три основни групи: информационни, интерпретативни и художествени). Фиг. 1 представя този теоретичен модел [5,6]:



Фиг. 1 Еволюция на дигиталните жанрове

Кибержанровете, както се вижда от схемата, могат да се разделят на две основни групи: съществуващи и нови жанрове. Първите са базирани на утвърдени и познати съществуващи жанрове, а втората група включва напълно нови жанрове, зависещи изцяло от дигиталната среда. Прекъснатите линии в разглеждания модел показват, че новата функционалност, придобита от дигиталната среда, води до еволюция. Според Майкъл Шепърд и Каролин Уотърс чрез репродукции на оригинални жанрове се появяват нови, които значително се различават от тях – т.нар. вариативни жанрове. Те от своя страна могат да еволюират, а също новата среда подпомага и спонтанното създаване на нови жанрове, които не са съществували в другите медийни среди. Майкъл Шепърд и Каролин Уотърс (1998) разглеждат еволюционния прогрес на два кибержанра: електронни новини и електронен речник. Заключение им е, че и двата вида са нови кибержанрове, които се оформят чрез сходни еволюционни стъпки: от жанрове - репродукции преминават към вариативни жанрове и достигат до нови жанрове.

Групата на репродуцираните жанрове се състои от такива, които са основани на жанрове, съществуващи в други медии и които са мигрирали в новата медийна среда. Когато жанр мигрира от некомпютърна в компютърна среда тенденциите са първоначално достоверно да го пресъздаде без да експлоатира възможностите, които дава тази новата среда. Тези жанрове еволюират от електронни дубликати на оригинали до първоначални адаптирани жанрове (в различни варианти) и до жанрове, които напълно експлоатират новата среда и могат да бъдат разпознати само маргинално/бледо от първообразите си. Водеща сила за тази еволюция са адаптацияните възможности и функции, свойствени само за новата медия. Ериксън (1998) предполага, че онлайн интеракцията има потенциала да увеличи скоростта на еволюцията на жанровете [4]: Кибержанровете – репродукции включват дигитализирани текстови документи, които точно съответстват на жанровете от първоначалната медия - източник. Съдържанието и формата са виртуални и изглеждат по същия начин и съдържат отчасти нови функции, придобити от новата среда.

Вариативните жанрове се основават на съществуващи жанрове, но са еволюирали в процеса на експлоатация на новата медийна среда. Формата и съдържанието могат да са различни от познатите и задължително трябва да е

налице нова функция. Например документът с хиперлинкове, съдържащ снимкови и видео изображения е вариант на стандартния текстов документ.

Напълно новите кибержанрове са тези, които изцяло зависят от новата медийна среда. Те могат да бъдат напълно нови жанрове, а не базирани и на съществуващи жанрове в традиционните медии, или могат да са създадени на основата на оригинални жанрови репродукции, които са еволюирали до такава степен, че биха могли да бъдат класифицирани като нови жанрове. Основна отличителна черта на тези жанрове е нивото на което те функционират и което прави тяхното съществуване изцяло зависимо от новата медийна среда.

Типичният еволюционен цикъл може да започне от леки форми на репродукция преминава през превръщането му във вариация на познатия жанр и накрая стига до последната стъпка на еволюция – нов жанр. Ключова еволюционна сила е прогресивната експлоатация на новите функции, поднесени от новата медийна среда.

Новите кибержанрове (еволюирали или спонтанно проявени) могат да бъдат непроменливи или виртуални. Виртуалните жанрове генерират съдържание и форма, които могат да бъдат различни за различните потребители и различни дори за един и същи потребител в различно време. Непроменливите жанрове разчитат на архивирана информация и форма. Във всеки един отрязък от време потребителите могат симултанно да извличат едно и също съдържание и форма.

Спонтанните кибержанрове нямат аналози в традиционните медии. Тук се включват жанрове като начална страница на уебсайта, най-често задавани въпроси и др. [5].

Интернет предоставя ново поле за функциониране на журналистиката и предава своите специфичните и отличителни характеристики на журналистическите жанрове. Понятия като хипертекст, мултимедия, интерактивност, персонализираност променят завинаги начинът, по който се борави и възприема журналистическия текст и форма. Онлайн журналистиката комуникира информация по различен начин от традиционните медии, но в същото време и запазва утвърдените журналистическите ценности.

Следвайки теоретичния модел за еволюция на новинарския жанр от Каролин Милър може да се каже, че журналистическите жанрове също се движат по него. Уеб пространството наследява дискурсивността на печатната медия и в началото журналистическите жанрове от вестниците са се копирали в дигиталната среда. Запазвало се е същото съдържание и форма на жанровете, които са били характерни за печатната медия. Най-ранните версии на компютърни вестници имитират широкоформатния мастилено хартиен печатен вестник. Много малко разлики е имало и по отношения на функцията. Основните журналистически жанрове от информационен, интерпретативен дискурс са били изцяло разпознаваеми от аудиторията с постоянната препратка към книжния вариант. Това се превръща в добра основа за развитието им. С времето започва да навлиза и специфичната дигитална форма, която не съдържа просто композиция на текст и снимков материал. Първата адаптация към новата среда е въвеждането на графики и видео материали. Apple Computer, Inc. са един от първите, които през 1990 г. Успяват да интегрират видео, графики и текст. От този момент, жанрът еволюира до известна степен в съдържанието и формата, но все още няма много разлика в начина, по който функционира.

Вариативните журналистически жанрове се появяват с медийната конвергенция. Например една новина от уебсайт на печатно издание може да съдържа и новинарски клипове, мултимедийна презентация, звуков запис и др. По текст и форма на съдържанието новината е същата.

Репродуцираните новинарски кибержанрове еволюират бързо, развиващи начина, по който функционират в електронната среда. Журналистическите жанрове

изглеждат като традиционните, но включват видео клипове, което засилва впечатлението от журналистическите истории. Наличен е нов начин на функциониране на жанра в сравнение с репродуцираните жанрове. Новите функции включват контролни бутони на видео, повече истории и снимков материал и интеракция на базата на стринг търсене и хипертекстови връзки. Това са възможности, които не се предоставят в традиционните медии.

Интересното е, че първият World Wide Web доставчик на новини възприема единичното представяне на новините/интервюта/коментара/репортажа/ в отделен прозорец. С течение на времето изглежда, че уеб базираният новинарски жанр еволюира обратно до нещо, което е подобно на оригиналния жанр в печатната медия. Изглежда, че широкоформатната форма на печата е добре адаптирана за четене на новини и процесът на получаване на нова информация е толкова важен, колкото и този на забавление. В проучване на четене на електронни новини, се установява, че читателите предпочитат предимно да четат новини в интерфейс на широкоформатен вестник, отколкото йерархично свързани с хиперлинкове по една история на страница [5].

Еволюирали журналистически жанрове са тези, които позволяват журналистическите материали да бъдат персонализирани. Отделни институции филтрират постъпващите новини в Интернет, различни софтуери ги разпознават и локализируют, а потребителите могат да си взаимодействат с авторите и / или други читатели. Журналистическото съдържание може да е за всеки различно. То се генерира динамично и като цяло, не остава статично в конкретния период от време. Новите начини за споделяне на новини като фейсбук и твитър също участват в еволюцията на функцията на жанровете. Фейсбук и твитър са изцяло нови начини за разпространение на информация, характерни единствено за дигиталната среда и все по-често се използват от медиите в уеб пространството. Блогът като понятие вече има утвърдено присъствие и макар и спорно може да се твърди, че е нов журналистически жанр, спонтанно проявен вследствие на естествения ход на еволюцията.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дигиталните журналистическите жанрове еволюират от жанрови репродукции на познатите традиционни жанрове до динамични и интерактивни вариативни жанрове и достигат до попълно нов жанр, основаващ се на виртуалното проявление на формата и съдържанието. Въпреки, че част от ядрото на оригиналните жанрове съдържание - форма са срещани, допълнителните функции, придобити от новата среда, водят до появата на нови дигитални жанрове.

## ЛИТЕРАТУРА

- [1] Britanica.com. 20.01.2002. Available from: <<http://www.britanica.com>> [29.07.09].
- [2] Genre//Lexico Publishing Group, LLC Encyclopedia Genre [2006] Available from: <<http://www.reference.com/browse/wiki/Genre>> [29.07.09].
- [3] Carina Ihlstrom. The evolution of a new(s) genre.//gupea.ub.gu.se,10.02.2004. Available from: <<http://www.gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/908>> [29.07.09].
- [4] T. Erickson, "Social Interaction on the Net: Virtual Community as Participatory Genre", In Proceedings of the Thirtieth Annual Hawaii International Conference on System Sciences, Maui, Hawaii, 1997, Vol. 6, pp. 13-21.
- [5] M. Shepherd and C. Watters. "The Evolution of Cybergenres", In Proceedings of the Thirtieth-First Annual Hawaii International Conference on System Sciences, Maui, Hawaii, 1998.
- [6] Shepherd, M. and Watters, C., Identifying Web Genre: Hitting A Moving Target. In Proceedings of the WWW2004 Conference. Workshop on Measuring Web Search Effectiveness: The User Perspective, New York, 18 May 2004

**За контакти:**

Росица Славова, Докторант към катедра „Печат и Книгоиздаване“, ФЖМК,  
СУ „Св. Климент Охридски“, e-mail: rositsa\_slavova@msn.com

**Докладът е рецензиран.**